

HARALDUR BERNHARÐSSON

PYKKJA OG PYKJA

Hljóðbeygingarvíxl einfölduð

1. Inngangur

SÖGNIN *pykja* var í fornu máli *pykkja*. Ef marka má handbækur um forn-íslensku átti sér stað í þessu orði styttingin $kk > k$. Þetta er þó annars ekki almenn hljóðbreyting í íslenskri málsögu, eins og fjöldi orða með *kk* vitnar um, og raunar virðist erfitt að finna önnur dæmi um sambærilega styttingu. Í hinum sömu handbókum er þess einnig getið að *pykkja* hafi oft borið veika setningaáherslu og þar megi finna orsök styttingarinnar. Ekki er það þó fullkomlega sannfærandi því að vandséð er að löng samhljóð hafi annars styst í orðum sem gjarna bera veika setningaáherslu, svo sem fornöfnum og atviksorðum (til að mynda *okkar, ykkar, þetta, nokkur* eða *ekki*). Sá grunur gæti því læðst að lesanda handbókanna að ekki sé öll sagan sögð og tilefni gæti verið til að rýna betur í sögu sagnarinnar *pykkja*.

Í upphafi verður gefið yfirlit um þróunina frá *pykkja* til *pykja* eins og hún birtist í nokkrum rituðum heimildum (§2) og því næst hugað að skýringum þeim sem settar hafa verið fram á hljóðþróun sagnarinnar í íslensku (§3). Þá verður fjallað stuttlega um frumgermanska og norræna forsögu *pykkja* og þriggja annarra sagna af sama beygingarflokki, *þekkja, sókja* og *yrkja* (§4) en þessar sagnir eiga það sammerkt að skera sig úr í flokki *ija*-sagna (§5). Loks verður fjallað um þróun nútíðar- og þátíðarmynda sagnarinnar *pykkja* og rök færð fyrir því að þar hafi orðið áhrifsbreytingar er miðuðu að því að einfalda hin flóknu hljóðbeygingarvíxl er voru í beygingu sagnarinnar í forníslensku (§6).¹

¹ Meginefni greinar þessarar kynnti ég í fyrirlestri á 17. Rask-ráðstefnu Íslenska málfræðifélagsins 8. febrúar 2003 og kann ég áheyrendum þar bestu þakkir fyrir góðar umræður. Guðrúnu Þórhallsdóttur, Guðvarði Má Gunnlaugssyni, Jóhannesi Bjarna Sigtryggssyni, Kristjáni Árnasyni, Stefáni Karlssyni, ritstjórum *Griplu* og ónefndum ritrýni þakka ég gagnlegar athugasemdir við eldri gerð þessarar greinar. Þau bera þó vitaskuld enga ábyrgð á göllum sem enn kunna að finnast. Verk þetta var unnið með styrk frá Vísindasjóði Rannsóknamiðstöðvar Íslands.

2. Nútíðarmyndirnar: frá *þykkja* til *þykja*

2.1 Vitnisburður handbóka

Í handbókum er harla litlar upplýsingar að finna um þróunina frá *þykkja* til *þykja*.² Wimmer (1874:152, nmgr. 2) greinir frá tilvist mynda með *k* þegar í fornu máli og undir það taka Noreen (1923:208, §285,1) og Iversen (1973:40, §50, athgr.). Björn K. Þórólfsson (1925:63) segir aðeins: „Í sögninni *þykkja* er *k* orðið einfalt þegar snemma á 14. öld, og er þessi nýja mynd nær einhöfð í Möðruvallabók...“. Nákvæmast lýsir Stefán Karlsson þróuninni í greinargerð sinni um málið á Helgastaðabók (Stefán Karlsson 1982:66): „Enda þótt *k*-myndir [so. *þykkja*] séu til allt frá elstu tíð, eru *kk*-myndir þó algengari fram á 15. öld. Á 14. öld verða *k*-myndir fyrir a.m.k. á Norðurlandi.“

2.2 Vitnisburður handrita

Tafla 1 gefur yfirsýn yfir framrás breytingarinnar frá *kk* í *k* í sögninni *þykkja* eins og hún birtist í stafsetningu í nokkrum rituðum heimildum frá tólftu öld og fram á þá átjándu. Upplýsingarnar eru byggðar á útgefnum mállýsingum og orðasöfnum (heimildir getið í töflunni) eða söfnun dæma úr prentuðum textum eða handritum (og þær heimildir auðkenndar með HB í töflunni). Ekki var þess freistað að finna hvert einasta dæmi um sögnina *þykkja* í mjög löngum textum heldur stuðst við úrtak. Leitast var við að ná jafnri aldursdreifingu texta, að svo miklu leyti sem það var unnt, en annars voru textarnir valdir af handahófi. Upplýsingar um aldur handrita eru fengnar úr skrám *Ordbog over det norrøne prosasprog* (1989) þar sem þess er kostur. Táknun í töflunni er að öðru leyti sem hér segir:³

- + ríkjandi mynd samkvæmt mállýsingu eða í úrtaki
- ~ minnihluti dæma samkvæmt mállýsingu eða í úrtaki
- engin dæmi er að finna í textanum samkvæmt mállýsingu eða engin dæmi fundust í úrtaki⁴

² Hér og eftirleiðis verður rætt um *þykkja* og *þykja* án tillits til kringingar rótarsérhljóðsins; sjá um afkringingu y í §3.1.

³ Val texta til rannsóknar af þessu tagi ræðst auðvitað að miklu leyti af þeim útgáfum og mállýsingum sem völ er á. Í mörgum tilvikum reyndust mállýsingar útgefenda veita ófullnægjandi upplýsingar um táknun sagnarinnar *þykkja* og því var nauðsynlegt að leita dæma í textanum. Frágangur texta í útgáfum er líka afar misjafn og endurspeglar stafsetningu handrits ekki alltaf nógu vel til þess að útgáfan henti til dæmasöfnunar af þessu tagi. Mun fleiri handrit voru skoðuð en *tafla 1* gefur til kynna og er því rætt um nokkur handrit hér á eftir sem ekki er að finna í töflunni.

⁴ Þótt engin dæmi hafi fundist í úrtaki útilokar það vissulega ekki að dæmi sé að finna í textanum; þau yrðu þó væntanlega fá og raska ekki heildarmyndinni svo nokkru nemi.

Tafla 1

Táknun kk eða k í sögninni þykkja í nokkrum rituðum heimildum

		kk	k
[1]	AM 674 a 4to, Elucidarius, c1150–1200; Larsson 1891:390–91	+	–
[2]	Sth perg 15 4to, Íslenska hómilfubókin, c1200 (nokkrar hendur?); de Leeuw van Weenen 2004:187–88	+	~
13. öld			
[3]	AM 655 IV–V 4to, heilagra manna sögur, c1200–1225; útg. Unger 1877; HB	+	–
[4]	AM 677 4to A, c1200–1225; útg. Þorvaldur Bjarnarson 1878:1–16; HB	+	–
[5]	AM 162 A 0 fol, Egils saga, c1250; útg. Finnur Jónsson 1886–88:335–44; HB	+	–
[6]	GKS 1157 fol, Konungsbók Grágásar, c1250 (tvær hendur); Beck 1993:300	+	–
[7]	AM 655 XII–XIII 4to, postulasögur, c1250–75; útg. Unger 1874, Ólafur Halldórsson 1994; og AM 310 4to, Ólafs saga Tryggvasonar, c1250–75 (aðalhönd); útg. Groth 1895; HB	+	–
[8]	Sth perg 2 4to, Ólafs saga helga, c1250–1300; útg. O.A. Johnsen og Jón Helgason 1941; HB	+	–
[9]	AM 334 fol, Staðarhólsbók Grágásar, c1260–70 (hendur a og b); útg. Vilhjálmur Finsen 1879; HB	+	–
[10]	AM 334 fol (92v–108), Járnsíða, c1271–81; ljóspr. útg. <i>Staðarhólsbók</i> 1936; HB	+	~
[11]	GKS 1009 fol, Morkinskinna, c1275 (tvær hendur); útg. Finnur Jónsson 1932; HB	+	–
[12]	Jómsvíkinga saga í AM 291 4to, c1275–1300; Larsson 1956:99–100 ...	+	–
14. öld			
[13]	AM 468 4to, Reykjabók, c1300–1325; ljóspr. útg. <i>Njáls saga</i> 1962; HB	+	~
[14]	DG 11, Uppsala-Edda, c1300–1325; Grape, Kallstenius og Thorell 1977:276	+	–
[15]	AM 399 4to, Guðmundar saga A, c1330–50; útg. Stefán Karlsson 1983; HB	+	–
[16]	AM 132 fol, Möðruvallabók, c1330–70; van Arkel-de Leeuw van Weenen 1987	~	+
[17]	Gyðinga saga í AM 226 fol, c1350–60; útg. Wolf 1995; HB	+	–
[18]	AM 350 fol, Skarðsbók Jónsbókar, c1363; Jón Helgason 1926:53; ljóspr. útg. <i>Skarðsbók</i> 1981; HB	+	–
[19]	Dínus saga drambláta í AM 575 a 4to, c1375–1400; Jónas Kristjánsson 1960:xiv–xv	+	–
[20]	Árna saga biskups í AM 122 b fol, Reykjarfjarðarbók, c1375–1400; Þorleifur Hauksson 1972:xiv	+	–
[21]	Sth perg 16 4to, Helgastaðabók, c1375–1400 (skrifari A); Stefán Karlsson 1982:60	~	+
[22]	Hallfreðar saga í GKS 1005 fol, Flateyjarbók, c1387–95; Bjarni Einars- son 1977:xxvii; og Færeyinga saga; útg. Ólafur Halldórsson 1987; HB	~	+

Tafla 1, frh.

15. öld		k k	k
[23]	Beyvers saga í Sth perg 6 4to, c1400–25; útg. Sanders 2001; HB	+	–
[24]	Sverris saga í AM 81 a fol, Skálholtsbók yngstu, c1450–75; útg. Kjær og Holm-Olsen 1910–86; HB	+	–
[25]	Viktors saga ok Blávus í Sth perg 7 fol, c1450–75; Jónas Kristjánsson 1964:xxiii; HB	~	+
[26]	Saulus saga ok Nikanors í AM 343 a 4to (87r–98v), c1450–75; útg. Loth 1962–65, 2; HB	–	+
[27]	Partalopa saga í AM 533 4to (54v–60v), c1450–1500; útg. Andersen 1983; HB	+	–
[28]	Valdimars saga í AM 589 c 4to (1r–8v), c1450–1500; útg. Loth 1962–65, 1; HB	+	–
[29]	Adonias saga í AM 593 a 4to (33r–107r), c1450–1500; útg. Loth 1962–65, 3; HB	+	–
[30]	Jarlmanns saga ok Hermanns í AM 556 b 4to (25r–35r), c1475–1500; útg. Loth 1962–65, 3; HB	~	+
[31]	Laurentius saga biskups í AM 180 b fol, c1500; útg. Árni Björnsson 1969; HB	+	~
[32]	Miðaldaævintýri í AM 624 4to, c1500; útg. Einar G. Pétursson 1976; HB	–	+
16. öld			
[33]	Ectors saga í AM 152 fol (125vb–139vb), c1500–1525; útg. Loth 1962–65, 1; HB	~	+
[34]	Jarlmanns saga ok Hermanns í AM 529 4to (38r–53v), c1500–1550; útg. Rydberg 1917; HB	–	+
[35]	Laurentius saga biskups í AM 406 a I 4to, c1530; útg. Árni Björnsson 1969; HB	–	+
[36]	Sth perg 3 fol, Reykjahólabók, c1530–40; útg. Loth 1969–70; HB	~	+
[37]	Nýja testamenti Odds Gottskálkssonar 1540; Jón Helgason 1929:26, 36	+	~
[38]	Hemings þáttur í GKS 1010 fol, Hrokkinskinnu (yngri hluta, 92r–95v), c1500–1600; útg. Fellows Jensen 1962; HB	~	+
[39]	Oddaverjaannáll, AM 417 4to, c1540–1591; útg. Eiríkur Þormóðsson og Guðrún Ása Grímsdóttir 2003; HB	–	+
[40]	Jómsvíkinga saga á AM 510 4to, c1550; af Petersens 1879:xxxii, nmgr. 3	+	~
[41]	Guðbrandsbiblífa 1584; Bandle 1956:74, 102	–	+
[42]	AM 394 4to, 1592 með hendi Jóns Guðmundssonar lærða; Stefán Karlsson 1983:lxix, lxxiii	–	+
17. öld			
[43]	séra Oddur á Reynivöllum um 1565–1649; Stefán Karlsson 1981:270 ...	–	+
[44]	Bréfabók Þorláks biskups Skúlasonar, Bps B V 2, fyrir árin 1628–54; útg. Jón Þ. Þór 1979; HB	–	+
[45]	AM 304 4to með hendi Þorleifs Jónssonar í Grafarkoti, c1640; Haraldur Bernharðsson 1999:85	~	+
[46]	AM 552 l, m, n 4to með hendi Björns Jónssonar á Skarðsá, c1640; Haraldur Bernharðsson 1999:54	–	+

Tafla 1, frh.		kk	k
[47]	AM 114 fol með hendi Jóns Gissurarsonar á Núpi, c1640; Haraldur Bernharðsson 1999:110	–	+
[48]	Guðmundur Andrésson: <i>Discursus oppositivus</i> , 1648; útg. 1948; HB ...	–	+
[49]	Hrólfs saga kraka í AM 285 4to með hendi Brynjólfs Jónssonar á Efstalandi, 1654; útg. Slay 1960; HB	–	+
[50]	Bréfabækur Brynjólfs biskups Sveinssonar, AM 268–81 fol og ÍB 34 fol, fyrir árin 1652–75; útg. Jón Helgason 1942; HB	–	+
[51]	AM 147 8vo, Kvæðabók Gissurar Sveinssonar, 1665; Jón Helgason 1960:21, 24	–	+
[52]	Sögur Jóns Eggertssonar, c1685; útg. Bjarni Einarsson 1955; HB	–	+
18. öld			
[53]	Bréf Árna Magnússonar og samtíðarmanna, flest frá 1700–1729; útg. Kálund 1920; HB	~	+
[54]	Dómabækur Markúsar Bergssonar 1711–29; útg. Már Jónsson 2001; HB	–	+

Í Íslensku hómilíubókinni, Sth perg 15 4to, frá um 1200 (nr. 2 í töflunni) eru 90 dæmi um sögnina *þykkja*, að tali Andreu de Leeuw van Weenen (2004: 187–88). Af þeim eru níu rituð með einföldu ‘k’, svo sem ‘þykia’ 48v30, ‘þykiafc’ 40v20, ‘þyker’ 6v10, 25r25 og ‘pyke’ 70r17. Enda þótt hlutfall mynda með ‘k’ sé ekki hátt og finna meg dæmi um að *kk* sé táknnað með ‘k’ í öðrum orðum (de Leeuw van Weenen 1993:81–82) er vart hægt að líta á öll þessi níu dæmi sem misritanir.⁵

Í AM 677 B 4to, prédikunum og Viðræðum Gregors, frá um 1200–1225, er ‘k’ regluleg táknun *kk* (jafnframt nokkrum dæmum um ‘c’ og örfáum um ‘cc’ og ‘ck’; Weinstock 1967:102–103) og er sögnin *þykkja* langofast rituð með ‘k’ á móti einu dæmi með ‘ck’. Einfalt ‘k’ er einnig hin reglulega táknun *kk* (jafnframt einu dæmi með ‘cc’ og nokkrum með ‘c’) í AM 645 A 4to, Jar-teinabók Þorláks helga, frá um 1220 (Larsson 1885:lxixiii) og eru þar sextán dæmi um sögnina *þykkja*, öll rituð með einföldu ‘k’ (Larsson 1891:390–91). Regluleg ritun *þykkja* með ‘k’ í þessum handritum verður því ekki höfð til vitnis um styttingu *kk* í sögninni, heldur gæti ‘k’ þarna í öllum tilvikum táknnað *kk*.

Í GKS 1812 IV 4to, Rímbeglu, frá um 1192, er eitt dæmi um nútíðarmynd *þykkja* og er hún rituð með einföldu ‘k’ (Larsson 1891:390). Larsson (1883: xvii) greinir í mállyingu sinni frá táknun *kk* í GKS 1812 IV 4to og nefnir þar

⁵ Í Íslensku hómilíubókinni er *kk* í sögninni *þykkja* oft táknnað með ‘lc’. Larsson (1891:390–91) gerir ekki greinarmun ‘k’ og ‘lc’ í orðasafni sínu og því gefur það ekki rétta mynd af dæmum um sögnina *þykkja* í Íslensku hómilíubókinni.

að einu sinni sé það táknad ‘k’; hann tilgreinir þó ekki hvert dæmið er. Annað stakdæmi um *þykkja* með einföldu ‘k’ er að finna á handritsbrotunum í AM 686 b 4to frá um 1200–1225 (brot úr prédikunum á tveimur blöðum og hlutum úr þremur blöðum): ‘þyki’ 5v7. Þetta er eina dæmið um sögnina *þykkja* í þessum stutta texta (útg. Þorvaldur Bjarnarson 1878:175–79 og Larsson 1877: 57–59). Enn er stakdæmi að finna á handritsbrotinu í AM 655 XVIII 4to frá um 1250–1300 (brot úr prédikunum á hluta úr einu blaði): ‘þikimz’ 1r13 (útg. Konráð Gíslason 1846:lxviii–lxxxi); það er sömuleiðis eina dæmið um sögnina *þykkja* í þeim texta.⁶ Varhugavert er að draga miklar ályktanir af þessum stakdæmum. Í stuttum textum er erfitt að gera sér mynd af táknkerfi skrifarans og ekki hægt að útiloka að um ritvillur sé að ræða. Í annan stað er hugsanlegt að í forriti skrifaranna hafi *kk* verið táknad að einhverju leyti með ‘lc’. Þetta tákn, sem á að öllum líkindum rætur að rekja til Fyrstu málfræðiritgerðarinnar, náði aldrei mikilli útbreiðslu. Það kann því að hafa verið að minnsta kosti sumum skrifurum framandi og þeir því getað sett ‘k’ þar sem ‘lc’ stóð í forriti (sbr. Hreinn Benediktsson 1965:46, 83–84 og Haraldur Bernharðsson 2004).⁷

Heldur veigameiri vitnisburð um *þykkja* með *k* er að finna í Járnsíðu á Staðarhólsbók, AM 334 fol (92v–108) (nr. 10 í töflunni). Þar er að finna tvö dæmi með *k*, ‘þike’ 92vb24 og ‘þikir’ 93va12, á móti sex dæmum með *kk*. Skrifarinn greinir reglulega á milli *k* og *kk* í stafsetningu sinni (þó stök frávik megji finna) og því ekki hægt að afskrifa þessi dæmi sem tómar ritvillur.⁸ Annars er *þykkja* með *kk* ríkjandi á þrettánda öld og auk þeirra handrita sem fram koma í töflunni mætti nefna Konungsbók Eddukvæða, GKS 2365 4to frá um 1270 (útg. Vésteinn Ólason og Guðvarður Már Gunnlaugsson 2001), Alexanders sögu á AM 519 a 4to frá um 1280 (útg. Finnur Jónsson 1925) og Heiðarvíga sögu á Sth perg 18 I 4to frá um 1300 (útg. Kålund 1904) þar sem *þykkja* virðist jafnan rituð með *kk*.

⁶ Höndin á AM 655 XVIII 4to er lík hendinni á brotinu AM 655 XXVII 4to frá um 1200–1300 (sbr. Konráð Gíslason 1846:lxix) og ekki óhugsandi að þetta sé sama höndin. Í síðarnefnda brotinu eru tvö dæmi um sögnina *þykkja* með *kk*: ‘þiccer’ 6v11 og ‘þickiz’ 7v8 (útg. Hallgrímur J. Ámundason 1994).

⁷ Hugsanlegt er að við upphaf ritunar á íslensku hafi ekki verið gerður greinarmunur á stuttum og löngum samhljóðum í stafsetningu (Hreinn Benediktsson 1965:80) og kann táknun *kk* með ‘k’ í aelstu varðveittu handritunum að eiga rætur að rekja til stafsetningar af því tagi.

⁸ Konráðs saga keisarasonar á Sth perg 7 4to frá um 1300–1325 er með tveimur höndum. Hönd II táknar jafnan *þykkja* með *kk* en hjá hendi I er að finna allmörg dæmi um *þykkja* með einföldu *k* (hartnær þriðja hvert dæmi) jafnframt dæmum með *kk*. Táknbeiting handar I er þó æði óregluleg og til að mynda er aðgreining *k* og *kk* mjög á reiki (sbr. Zitzelsberger 1987: xli–xliii). Þessi dæmi hafa því lítið gildi.

Fyrst kveður verulega að *þykkja* með stuttu *k* í Reykjabók Njálu, AM 468 4to, frá um 1300–1325 (nr. 13 í töflunni). Þar er *þykkja* með *k* í hartnær fjórðungi dæma, svo sem ‘piki’ 9r21, ‘pikia’ 42v17, ‘pikivmz’ 85v18. Annars er *þykkja* oftast með *kk* sem táknað er með depli yfir ‘k’, svo sem ‘pikki’ 2v25, ‘pikkia’ 47r16 og ‘pikkiaz’ 48r16, en dæmum með ‘ck’ og ‘kk’ bregður einnig fyrir, ‘pickia’ 5v4, ‘picki’ 9v23, ‘pikkir’ 4v29, 47r29.⁹ Næst á eftir Reykjabók kemur Möðruvallabók, AM 132 fol, frá um 1330–1370 (nr. 16 í töflunni) þar sem *þykkja* hefur stutt *k* í yfirgnæfandi meirihluta dæma: þar er sögnin sjö sinnum með *kk* en 518 sinnum með *k*, að tali Andreu de Leeuw van Weenen (2000:82). Til viðbótar því sem fram kemur í töflunni má geta þess að Stefán Karlsson (1967:25) hefur aðeins fundið eitt áreiðanlegt dæmi um *þykkja* með stuttu *k* í fornbréfum fram til 1450. Dæmið sem hér um ræðir er ‘piker’ í bréfi gerðu á Þingeyrum 1373 (útg. Stefán Karlsson 1963:51, nr. 44:8). Annars er *þykkja* með *kk* ríkjandi á fjórtánda öld.

Á fimmtánda öld fjölgar textum þar sem *þykja* er að finna og á sextánda öld er *þykkja* tekin að hörfa mjög og *þykja* orðin ríkjandi. Í sautjándu og átjándu aldar textum er *þykkja* fáséð og *þykja* orðin hin reglulega mynd sagnarinnar. Í ritmálssafni Orðabókar Háskólans eru dæmi með stuttu *k* ríkjandi; einu dæmin þar um *þykkja* með *kk* eru þessi: (i) nokkur dæmi úr Nýja testamenti Odds Gottskálkssonar frá 1540; (ii) eitt dæmi úr handriti frá sautjándu öld (Íslensku galdrabókinni í Stokkhólmi, útg. Matthías Viðar Sæmundsson 1992); og (iii) eitt dæmi frá síðari hluta átjándu aldar úr þýðingu Jóns Þorlákssonar frá Bægisá á Paradísarmissi Miltons. Í málfræði Jóns Magnússonar, sem lokið hefur verið 1738, er aðeins að finna *þykja* með stuttu *k* (Jón Magnússon 1997:223).

Þróunin frá *þykkja* til *þykja* hefur því eftir þessum heimildum að dæma byrjað snemma: myndum með stuttu *k* bregður fyrir í einstökum handritum þegar frá fyrstu tíð; myndir með *kk* eru annars ríkjandi fram á fimmtánda öld, láta mjög undan síga á þeirri sextánda og á sautjándu öld eru þær hartnær horfnar. Málbreytingar ganga yfirleitt ekki yfir heilt málsvæði í einni svipan og því kemur þessi langi tími breytingarinnar frá *þykkja* til *þykja* ekki á óvart. Þessi mynd af þróuninni er líka byggð á rituðum heimildum, stafsetningu þar sem ritvenja og áhrif eldri forrita ýta undir íhaldssemi. Myndir með *kk* hafa líklega lifað áfram í einhverjum mæli í kveðskap þó að myndir með stuttu *k*

⁹ Skrifari Reykjabókar táknar *kk* gjarna með ‘k’ með depli yfir. Í nokkrum þeirra dæma þar sem hann ritar *þykkja* með stuttu *k* (og táknar með ‘k’ án depils) sveigist háleggur ‘k’ til hægri og gæti sá sveigur átt að koma í stað depilsins (sjá til dæmis ‘piki’ og ‘pikia’ 15v12).

hafi verið einhafðar í daglegu máli.¹⁰ Í Hallfreðar sögu í Flateyjarbók, GKS 1005 fol, frá um 1387–95, er sögnin ævinlega með *k* í lausu máli en í tveimur vísum eru myndir með *kk* vegna þess að hendingin krefst þess (Bjarni Einarsson 1977:xxvii).¹¹ Eftir að *þykja* var orðin ráðandi hafa myndir með *kk* því verið þekktar sem fornyrði eða kveðskaparmál. Loks er líklegt að mállýskumunur hafi verið einhver, að *þykja* hafi náð fótfestu í sumum sveitum á meðan *þykkja* var enn venjulegt mál annars staðar á landinu.

2.3 Norðlenskt mállýskueinkenni?

Athygli vekur að mörg elstu handritanna þar sem finna má myndir *þykkja* með stuttu *k* í stað hins algengara *kk* hafa verið tengd Norðurlandi með einum eða öðrum hætti (tölurnar í hornklofunum vísa til númeranna í töflunni):

- [16] AM 132 fol, Möðruvallabók, um 1330–70: skrifað á Norðurlandi, líklega í Eyjafirði (Stefán Karlsson 1967:26–29; sjá einnig Sigurjón Pál Ísaksson 1994 og de Leeuw van Weenen 2000:6–7, 22–24).
- [21] Sth perg 16 4to, Helgastaðabók, um 1375–1400: skrifað í Eyjafirði eða Þingeyjarsýslu (Stefán Karlsson 1982:75–78).
- [22] GKS 1005 fol, Flateyjarbók, um 1387–95: Magnús Þórhallsson og Jón Þórðarson skrifuðu, ugglaust á Norðurlandi, fyrir Jón Hákonarson í Víðidalstungu í Húnavatnssýslu (Finnur Jónsson 1930; Ólafur Halldórsson 1990).
- [25] Sth perg 7 fol, um 1450–75: hugsanlega skrifað á Möðruvöllum fram í Eyjafirði (Sanders 2000:44–52).
- [26] AM 343 a 4to, um 1450–75; tilheyrir sama skrifaraskóla og Sth perg 7 fol (Sanders 2000:42–43).

¹⁰ Í Mábilar rímum á Sth papp 21 8vo frá síðari hluta sautjándu aldar er að finna rím Skorðað 'grickia' : 'pickia' (52r); í JS 45 4to frá um 1730 er aftur á móti ritað 'Grickia' : 'pikia' á sama stað (ríma VII:80). Mábilar rímur hafa líkast til verið ortar á síðari hluta fimmtándu aldar (Valgerður Kr. Brynjólfsdóttir 2004:78–87, 110–14, 170). Ég þakka Valgerði Kr. Brynjólfsdóttur fyrir að benda mér á þessi dæmi.

¹¹ Vísuorðin eru 'audhnykkianda þikker' (Flateyjarbók 1:450) og 'Þikki mer er ek þekki' (Flateyjarbók 1:498). Þó er einu sinni skrifað 'k' þar sem rím krefst *kk*: 'Nu þikir mer nokkurr' (Flateyjarbók 1:451).

- [30] AM 556 b 4to, um 1475–1500: líklega úr Húnavatnssýslu (Hast 1960:15–30).¹²
- [32] AM 624 4to, um 1500; skrifað á Hólum í Hjaltadal, á Stað í Reynisnesi eða á Þingeyrum (Einar G. Pétursson 1976:xiii–xvi, sbr. Stefán Karlsson 1998:292/2000:238).

Við þetta má bæta að sögu Íslensku hómilíubókarinnar, Sth perg 15 4to (nr. 2 í töflunni), má að öllum líkindum rekja til Norðurlands á sextánda öld og ekki er óhugsandi að hún hafi verið skrifuð í klaustrinu á Þingeyrum (de Leeuw van Weenen 1993:3–6). Reykjabók, AM 468 4to (nr. 13 í töflunni), hefur líkast til verið í Húnavatnssýslu á öndverðri sautjándu öld (Jón Helgason 1962:xv–xvi) og sömuleiðis verður eigendasaga AM 180 b fol (nr. 31 í töflunni) rakin til Norðurlands á sautjándu öld (Árni Björnsson 1969:xxxii–xxxiii).

Tengsl þessara handrita við Norðurland eru auðvitað missterk og misáreiðanleg — og rétt að hafa á þann fyrirvara að aðeins sáralítill hluti íslenskra handrita verður staðsettur með vissu — en að öllu samanlögðu vekja þau grunsemdir um að þróunin frá *kk* til *k* í *þykkja* hafi verið norðlenskt mál-lyskueinkenni framan af er síðar náði útbreiðslu um land allt.

2.4 Niðurstæða

Þróunin frá *þykkja* til *þykja* hefur byrjað snemma og verið hægfara framan af. Myndir með stuttu *k* koma fyrir í einstökum handritum þegar frá fyrstu tíð; myndir með *kk* eru annars ríkjandi fram á fimmtánda öld, láta mjög undan síga á þeirri sextánda og á sautjándu öld eru þær hartnær horfnar. Vísbendingar eru um að *þykja* hafi í fyrstu verið norðlenskt mállyskueinkenni er á sextánda öld hafi tekið að breiðast út um allt land.

3. Þróun *þykkja* í íslensku

3.1 Afkringing y

Stafsetning og rím benda til að snemma á þrettánda öld hafi rótarsérhljóðið *y* í sögninni *þykkja* tekið að afkringjast og á fjórtánda og fimmtánda öld er

¹² Í Harðar sögu á AM 556 a 4to (sem er með sömu hendi og AM 556 b 4to) er *þykkja* oftast með *kk* þótt dæmi með *k* komi fyrir (Hast 1960:68), öndvert við Jarlmanns sögu og Hermanns. Þetta gæti stafað af ólíkri stafsetningu í forritum.

sögnin venjulega rituð með ‘i’ (Hreinn Benediktsson 1977:31–32/2002:217).¹³ Þessi afkringing er því nokkru fyrir á ferð en hin almenna afkringing y, ý og ey sem hugsanlega hefur byrjað að einhverju marki seint á fjórtánda öld eða að minnsta kosti á þeirri fimmtánda en lét ekki verulega að sér kveða fyrir en á sextánda og sautjándu öld (Stefán Karlsson 1989:7/2000:24; Guðvarður Már Gunnlaugsson 1994:121). Afkringing y í *þykkja* er þó ekki einsdæmi á þessu elsta skeiði.

Noreen (1923:127, §147) taldi að átt hefði sér stað afkringing y í áherslu-léttu atkvæði þar sem *i* stóð í næsta atkvæði á eftir — þ.e. eins konar *i*-hljóð-varp, segir hann — í til dæmis *ifir*, *firi(r)*, *þikja*, *skili*, *skildi*, *mind* við hlið áherslumyndanna *yfir*, *fyrir(r)*, *þykkja*, *skyli*, *skyldi*, *myndi*. Undir þessa skoðun tekur Bandle (1956:74). Hreinn Benediktsson (1977:31–33/2002:217–19) bendir á að í sumum þessara gömlu dæma um afkringingu y megi ef til vill tengja afkringinguna við eftirfarandi langt framgömmælt lokhljóð: *þykkja* > *þikkja*, *tyggi* (no.) > *tiggi*; enn fremur stakdæmi á borð við þgf. et. ‘briggionni’ (*bryggjunni*) í Sth perg 2 4to (6v35) frá c1250–1300. Guðvarður Már Gunnlaugsson (1994:32–37, 105–110) telur að hin almenna afkringing y hafi hafist á undan framgömmæltum hljóðum og því sé *þykkja* > *þikkja* í raun meðal fyrstu merkja hinnar almennu afkringingar.

Ekki virðist rík ástæða til að tengja afkringingu y í *þykkja* við áherslu eða áhersluleysi, eins og Noreen gerir, og skipa *þykkja* þannig í flokk með forsetningum og hjálparsögnum. Líklegt er að eftirfarandi framgömmælt hljóð eigi drýgri þátt í afkringingunni, eins og ráða má af því að afkringing y í *fyrir*, *yfir* og *skyldi* virðist ganga til baka á fyrri hluta fimmtánda aldar en í *þykkja* gekk hún aldrei til baka (Hreinn Benediktsson 1977:32/2002:217, Guðvarður Már Gunnlaugsson 1994:32; 109, nmgr. 176).

Í hinni forskeyttu *samþykkja* verður aftur á móti ekki vart afkringingar y að neinu marki fyrir en komið er fram á sextánda öld (Guðvarður Már Gunnlaugsson 1994:33). Hún fylgir því meginbylgju hinnar almennu afkringingar og er ekki með öllu óhugsandi að varahljóðið *m* í forskeytinu hafi átt þátt í því að kringing rótarsérhljóðsins varðveittist lengur í *samþykkja* en *þykkja*.

¹³ Myndir með ókringdu rótarsérhljóði er til dæmis að finna innan um myndir með y í AM 655 V 4to og AM 677 B 4to frá um 1200–1225 og GKS 1157 fol frá um 1250. Myndir með ‘i’ eru algengar í AM 544 4to, Hauksbók, frá um 1302–10 og í Möðruvallabók, AM 132 fol, frá um 1330–70 er aðeins að finna tvö dæmi með ‘y’ við hlið fjölda dæma með ‘i’ (de Leeuw van Weenen 2000:239, nmgr. 195).

3.2 Hljóðbreytingin $kk > k$

Noreen (1923:208, §285,1) telur að á eftir áherslulétu sérhljóði hafi löng samhljóð víða styst. Þannig komu upp tvímyndir, *þykkja* í áherslustöðu en *þikja* í áhersluléttri stöðu þar sem átt hafði sér stað hljóðbreytingin $kk > k$ (og einnig afkringing y). Sambærilega styttingu samhljóðs segir Noreen hafa orðið í (i) físl. *eða*, *meðan*, *síðan* og (ii) dæmum á borð við físl. *ek(k)i*, *os(s)*, *kan(n)*, *han(n)*, *hin(n)*, *en(n)*, *þan(n)*, *hver(r)*, *þes(s)*. Iversen (1973:40, §50, athgr.) tekur í sama streng í handbók sinni.¹⁴

Hér setur Noreen undir sama hatt æði ólíka flokka dæma: Annars vegar eru dæmi um styttingu í físl. *eða*, *meðan*, *síðan* andspænis gotn. *aipþau*, *mipþanei*, fe. *siððan* (sjá Noreen 1923:181, §241). Hins vegar eru stakir rithættir úr norsku hómiljubókinni er hafa lítið hljóðsögulegt gildi (og þar vitnar hann í ritgerð Wadsteins 1890:30 og áfram). Ekki verður þess heldur vart að löng samhljóð hafi almennt styst í orðum sem oft bera veika setningaáherslu, svo sem í fornöfnunum *okkar*, *ykkar*, *þetta*, *nokkur* eða *ekki*. Grundvöllur þessarar hljóðbreytingar er því æði veikburða.

3.3 Ending 3. persónu eintölu

Þegar í elsta máli getur *þykkja* haft endinguna *-i* í stað *-ir* í 3. persónu eintölu í nútíð framsöguháttar; þetta er sérstaklega algengt á undan persónufornöfnunum *mér* og *þér* (Noreen 1923:358, §531, athgr. 5): *þykki mér*, *þykki þér* í stað *þykkir mér*, *þykkir þér*. Endingin *-i* lifir fram eftir öldum í þessari sögn og kemur til að mynda fyrir í Guðbrandsbiblíu 1584 (Bandle 1956:380).

Wimmer (1874:152, nmgr. 2) telur að þetta séu í raun myndir viðtengingarháttar sem fengið hafi hlutverk framsöguháttar (líkt og hjá sögninni *vilja*) en Noreen (1923:209, §285, athgr. 1; 356, §530, athgr. 3) álitur 3. persónu myndina *þykki* vera vitnisburð um varðveislu hinnar fornu 3. persónu endingar frg. **-ip* í þessari sögn. Þegar eftirfarandi orð hófst á *þ* (til dæmis fornafnið *þér*) myndaðist langt samhljóð á orðaskilum (*ðð*) sem styttest, að mati Noreens, og þannig glataði endingin sínu tannhljóði: **þykkið þér > þykki þér*. Undir þessa skýringu tekur Alexander Jóhannesson (1923–24:164, § 261).

Hin forna ending 3. persónu eintölu í nútíð framsöguháttar, frg. **-ip < frie*.

¹⁴ Valtýr Guðmundsson (1922:37, §85) nefnir nokkur dæmi um styttingu langra samhljóða í áherslulétum atkvæðum, en telur aftur á móti að *þykja* í stað *þykkja* sýni styttingu sem sé „sporadisk i en betonet Stavelse“.

*-e-ti, er tryggilega varðveitt í austur- og vesturgermönskum málum, gotn. *baíriþ*, fhp. *birit*, fsax. *birið*, fe. *bireð* '(hann) ber' (sjá til dæmis Krahe og Meid 1969, 2:98–99, §69), og í frumnorrænu er hún enn til staðar á rúnaristunni frá Stentoftan frá um 650, *b^ariutíþ* '(hann) brýtur' (Krause 1971:164–65, nr. 91). Það urðu síðar örlög þessarar endingar í norrænu að víkja fyrir endingu 2. persónu eintölu, frn. *-ir, eins og sjá má þegar á myndinni *b^arūtr* '(hann) brýtur' í rúnaristunni frá Björketorp frá um 675 (Krause 1971:140–41, nr. 7; sbr. Jörundur Hilmarsson 1980).

Það dregur mjög úr gildi þessarar skýringartilraunar Noreens að engar sjálfstæðar heimildir eru til fyrir slíku langlífi endingarinnar *-iþ í 3. persónu eintölu í norrænu (sjá Kjartan Ottósson 1981). Í 1. persónu fleirtölu gat átt sér stað samlögun og brottfall, eins og til dæmis *bindum vit* > *bindu vit*, *bindum vér* > *bindu vér* (sbr. Noreen 1923:358, §531,3). Nærtækara virðist að ætla að þykki í stað þykkir hafi orðið til við samlögun og brottfall af því tagi, ekki síst á undan mér: *þykkir mér* > **pykkim mér* > *þykki mér*.

3.4 Niðurstæða

Viðunandi skýringar er að finna á afkringingunni *þykkja* > *pikkja* og uppruna 3. persónu endingarinnar -i (*þykki mér*) en skýring Noreens á styttingunni *kk* > *k* er ekki alls kostar sannfærandi.

4. Forsagan

4.1 Tannhljóðspátíð án tengisérhljóðs

Germanskar veikar sagnir mynda þátíð með tannhljóðsviðskeyti en uppruni þess er óljós og umdeildur (sjá yfirlit um drjúgan hluta langrar rannsóknasögu hjá Tops 1974). Unnt er að greina á milli tveggja megingerða veikra sagna: (i) annars vegar eru þær sagnir sem mynda þátíð með tengisérhljóði á undan tannhljóði viðskeytisins og (ii) hins vegar eru sagnir þar sem þátíðin er án tengisérhljóðs.

Fyrri flokkurinn er mun stærri en sá síðari. Þar bætist frg. viðskeytið *-ð- með tengisérhljóði aftan á sagnrótina:

NÚTÍÐ (NAFNH.)	:	ÞÁTÍÐ (1. PERS. EINT.)
frg. *fōrija-	:	*fōr-ið-ō ⁿ
físl. fōra	:	fōrða

Síðari flokkinn skipa nokkrar sagnir er mynduðu þegar í frumgermönsku þátíð án tengisérhljóðs; tannhljóðið kom þá beint aftan á sagnrótina. Meðal þeirra voru fjórar *ija*-sagnir:

frg.	* <i>punkija</i> -	:	* <i>punx-tōⁿ</i>
	* <i>pankija</i> -	:	* <i>panx-tōⁿ</i>
	* <i>sōkija</i> -	:	* <i>sōx-tōⁿ</i>
	* <i>wurkija</i> -	:	* <i>wurx-tōⁿ</i>

Uppruni tannhljóðsins er, eins og áður var getið, umdeildur og meðal annars hefur verið bent á líkindi þátíðarviðskeytisins í þessum sögnum og viðskeytis lýsingarháttar þátíðar, frie. *-*to*- (Hirt 1931–34, 2:154–59, §124; Krahe og Meid 1969, 2:127–29, §90). Hér verður ekki farið nánar út í þá sálma en gengið út frá því að snemma í frumgermönsku hafi klasinn *-*xt*- verið í þátíðarmyndum þessara sagna (sjá einnig Krahe og Meid 1969, 1:109, §88).

4.2 Þróunin í frumgermönsku

Á elsta skeiði hafa því væntanlega verið víxlin *k* : *x* í stofni þessara sagna; þau hafa eflaust átt sér ýmsar hliðstæður. Þegar á frumgermönsku skeiði hefur nefhljóðið fallið brott á undan **x* (*h*) með uppbótarlengingu undanfarandi sérhljóðs, þ.e. **Ŵnx* > **Ŵx* (Krahe og Meid 1969, 1:62–63, §42). Þessi breyting verkaði á þátíðarmyndir tveggja af sögnunum fjórum. Eftir þessar breytingar voru komin upp flókin hljóðbeygingarvíxl í þessum sögnum, annars vegar *k* : *x* í öllum sögnunum fjórum og hins vegar **Ŵnk* : **Ŵx* í tveimur:

frg.	* <i>punkija</i> -	:	* <i>pūx-tōⁿ</i>
	* <i>pankija</i> -	:	* <i>pāx-tōⁿ</i>
	* <i>sōkija</i> -	:	* <i>sōx-tōⁿ</i>
	* <i>wurkija</i> -	:	* <i>wurx-tōⁿ</i>

4.3 Austur- og vesturgermönsk mál

Í gotnesku birtast þessi flóknu víxl í þremur af sögnunum fjórum; gotn. *sokjan* sýnir þar reglulega þátíð eftir flokki *ija*-sagna (Krause 1968:241, §240; Braune og Ebbinghaus 1981:131–32, §209; Magnús Snædal 1998). Í beygingu þessara þriggja sagna (að *sokjan* undanskilinni) eru víxl *k* : *h* og í beygingu *þugkjan** og *þagkjan* eru að auki víxl nútíðarstofns með stuttu rótarsérhljóði og eftirfarandi nefhljóði við þátíðarstofn án nefhljóðs; sérhljóðið í þátíðar-

stofninum hefur að öllum líkindum verið langt en óvíst er hvort það var nefjað.¹⁵

gotn.	<i>þugkjan*</i>	:	<i>þūhta</i>
	<i>þagkjan</i>	:	<i>þāhta</i>
	<i>sokjan</i>	:	<i>sokida</i>
	<i>waúrkjan</i>	:	<i>waúrhta</i>

Í fornháþýsku féll miðatkvæði gjarna á eftir löngu atkvæði og því er mögulegt að þátíðarmyndin fhþ. *suohhta* sé komin úr **suohhita* og því sambærileg við gotn. *sokida* (Braune og Eggers 1987:68, §66). Í fornháþýsku eru sagnirnar þessar (Braune og Eggers 1987:295–96, §364):

fhþ.	<i>dunken</i>	:	<i>dūhta</i>
	<i>denken</i>	:	<i>dāhta</i>
	<i>suochen</i>	:	<i>suochta</i>
	<i>wurken, wurchan</i>	:	<i>worchta, worachta</i>

Í fornsaxnesku eru myndirnar með þessum hætti (Gallée 1993:263, §408):

fsax.	<i>thunkian</i>	:	<i>thūhta</i>
	<i>thenkian</i>	:	<i>thāhta</i>
	<i>sōkian</i>	:	<i>sōhta</i>
	<i>wirkian</i>	:	<i>warhta, warahta</i>

Og í fornensku líta þær svona út (Campbell 1959:330–31, §753; Brunner 1965:318, §407):

fe.	<i>þync(e)an</i>	:	<i>þūhte</i>
	<i>þenc(e)an</i>	:	<i>þōhte</i>
	<i>sēc(e)an</i>	:	<i>sōhte</i>
	<i>wyrc(e)an</i>	:	<i>worhte</i>

4.4 Þróunin í norrænu

Í norrænu eiga sér stað ýmsar hljóðbreytingar er verða til þess að nútíðarstofn og þátíðarstofn fjarlægjast enn frekar. Meðal þeirra eru: (i) Samlögunin *xt > tt* í þátíðarmyndum þriggja sagnanna (Noreen 1923:195, §267). (ii) Samfara því átti sér stað lëkkunin *ū > ō* (á undan *xt > tt*) (Noreen 1923:103–4, §113). (iii) Þá hefur *i*-hljóðvarp verkað víða í nútíðarmyndum (*u > y*, *a > e*, *ō > ø*) og gert víxl rótar sérhljóða enn flóknari en áður (Noreen 1923:57–65, §§63–69).

¹⁵ Stjarna er sett fyrir aftan orðmynd sem ekki hefur varðveist á tímum ritaðra heimilda; stjarna er sett fyrir framan endurgerðar forsögulegar myndir.

(iv) Samlöggunin *nk > kk* verkaði í nútíðarstofnunum **þunkija-* og **þankija-* (Noreen 1923:194, §266,3). Forníslensku myndimar hafa þá litið svona út (Noreen 1923:347–48, §518):

físl.	<i>þykkja</i>	:	<i>þótta</i>
	<i>þekkja</i>	:	<i>þátta</i>
	<i>søkja</i>	:	<i>sótta</i>
	<i>yrkja</i>	:	<i>orta</i>

Í forníslensku hefur beyging þessara sagna falið í sér flóknari hljóðbeygingar-víxl en menn áttu að venjast hjá veikum sögnum og einkum þó *ija*-sögnum.

5. Afbrigðilegar *ija*-sagnir

Margar *ija*-sagnir beygðust eins og *fóra* en nokkur afbrigði voru þó til af tannhljóðsviðskeyti þátíðarinnar, svo sem óraddað önghljóð og raddað eða óraddað lokhljóð, og ef rótin endaði á tannhljóði átti sér stað samlöggun og stundum einföldun klasa. Í flestum tilvikum voru skil rótar og þátíðarviðskeytis þó ljós frá samtímalegu sjónarmiði. Nokkur dæmi (sjá til dæmis Iversen 1973:97–98, §114):

físl.	<i>fóra</i>	:	<i>fórða</i>
	<i>kenna</i>	:	<i>kennda</i>
	<i>kippa</i>	:	<i>kipþða, kippþa</i>
	<i>knýta</i>	:	<i>knýtta</i>
	<i>eyða</i>	:	<i>eydda</i>
	<i>senda</i>	:	<i>senda</i>

Öðru máli gegndi um sagnirnar *þykkja*, *þekkja*, *søkja* og *yrkja*; þar voru á ferðinni flóknari víxl. Að vísu var *yrkja* svolítið sér á parti: í þátíðinni *orta* var samhljóðaklasi og vel mátti hugsa sér að gómhljóð það er sjá mátti í nútíðarstofninum hefði fallið niður í þátíðarmyndunum með samtímalegri einföldunarreglu, sbr. hk. *margt* af *margur* eða þgf. *morgni* af *morgunn* þar sem gómhljóðið fellur niður í samhljóðaklasa. Hinar sagnirnar þrjár sýndu tvenns konar mynstur (sem nefna mætti A og B) með margþættum víxlum:

A	<i>þykkj-</i>	:	<i>þótt-</i>
	<i>þekkj-</i>	:	<i>þátt-</i>

¹⁷ Fritzner (1886–96, 3:643–644 [sækja]) og Noreen (1923:348, §518,7) geta þáttíðarinnar *sókti* af *sókja*. Dæmi þau sem Fritzner nefnir úr íslensku virðast þó ýmist vera viðtengingarháttur þáttíðar eða ung dæmi um þáttíðina *sókti*.

6. Hljóðbeygingarvíxl einfölduð

6.1 Nútíðarmyndir

Áður hefur verið getið tvenns konar hljóðbeygingarvíxla (A og B) á milli stofna nútíðar og þátíðar í beygingu sagnanna *þykkja* og *sókja*. Til að einfalda hljóðbeygingarvíxlin mátti steypa saman mynstrunum A (*þykkja* – *þótta*) og B (*sókja* – *sótta*). Slík einföldun gat orðið á þrjá vegu: í fyrsta lagi að *sókja* tæki upp beygingarmynstur *þykkja* ($A + B > A$), að *þykkja* félli inn í mynstur *sókja* ($A + B > B$) eða að bæði *þykkja* og *sókja* tækju upp nýtt mynstur ($A + B > C$). Þróunin sem við sjáum í forníslensku er tilhneigingin til að steypa *þykkja* í sama mót og *sókja* ($A + B > B$; útvíkkun mynsturs). Fyrsta skrefið var stigið þegar í elsta máli — að minnsta kosti í sumum mállýskum, sbr. §2.3 — er *k* kom í stað *kk* í físl. *þykkja* (og hér er enn rætt um *þykkja* og *þykja* án tillits til kringingar rótarsérhljóðsins; sjá §3.1):

nt.	<i>þykkja</i>	→	<i>þykja</i>
þt.	<i>þótti</i>		
lh.	<i>þótt</i>		

Samruni mynstranna tveggja er þó ekki fullkominn á þessu stigi: enda þótt samhljóðavíxlin séu orðin sams konar er enn munur á sérhljóðslengd. Við getum kallað nýja mynstrið B_1 :

A	- <i>ṽkkj</i> - : - <i>ṽtt</i> -	→	B_1 - <i>ṽkj</i> - : - <i>ṽtt</i> -
B	- <i>ṽkj</i> - : - <i>ṽtt</i> -		

Eftir þetta fyrsta skref varð til kerfi með þremur gerðum, A, B og B_1 , er voru í notkun samhliða nokkra hríð:

A	<i>þykkj</i> -	:	<i>þótt</i> -
---	----------------	---	---------------

Í A-mynstrinu eru enn þrenns konar víxl: (i) samhljóðavíxlin -*kkj*- : -*tt*-, (ii) munur á hljóðgildi rótarsérhljóðs og (iii) munur á lengd rótarsérhljóðs.

B_1	<i>þykj</i> -	:	<i>þótt</i> -
-------	---------------	---	---------------

Í nýja mynstrinu B_1 eru einnig þrenns konar víxl: (i) samhljóðavíxlin -*kj*- : -*tt*-, (ii) munur á hljóðgildi rótarsérhljóðs og (iii) munur á lengd rótarsérhljóðs.

B	<i>sókj</i> -	:	<i>sótt</i> -
---	---------------	---	---------------

B-mynstrið var eftir sem áður einfaldast; þar voru tvenns konar víxl: (i) samhljóðavíxlin *-kj-* : *-tt-* og (ii) munur á hljóðgildi rótarsérhljóðs.¹⁸

Það var ekki fyrr en undir nýju hljóðlög máli að næsta skref var stigið og B og B₁ runnu saman að fullu. Í fornu máli var kerfislegur munur á stuttum og löngum einhljóðum í áhersluatkvæðum; því gat stutt einhljóð staðið á undan bæði einu samhljóði (*fat*) og löngu samhljóði eða samhljóðaklasa (*fatt*) og langt einhljóð gat birst í nákvæmlega sama umhverfi (*fát*, *fátt*). Við hljóðdvalarbreytinguna missti sérhljóðalengd hið kerfislega hlutverk sitt og réðst í staðinn af hljóðumhverfi: áherslusérhljóð (einhljóð og tvíhljóð) urðu þá löng á undan einu eða engu samhljóði (*taka*, *búa*) og samhljóðaklösunum *p*, *t*, *k*, *s* + *j*, *v*, *r* (*nepja*, *vitja*, *sækja*, *Esja*, (*upp*)götva, *skrökva*, *tvisvar*, *depra*, *titra*, *sykra*, *Esra*) en stutt á undan löngu samhljóði og samhljóðaklasa (*finna*, *fundur*). Þessi umfangsmikla breyting á íslensku sérhljóðakerfi hefur eflaust gengið yfir landið á nokkuð löngum tíma en hefur þó ekki byrjað seinna en á sextánda öld (Kristján Árnason 1980, einkum bls. 121–160).¹⁹ Undir hinu nýja hljóðlög máli hvarf sá munur er verið hafði á lengd rótarsérhljóðs í mynstri B₁ og það rann saman við B þar sem nútíðarstofninn hafði nú langt sérhljóð en þátíðarstofninn stutt:

A	- <i>Ṽkkj-</i> : - <i>Ṽtt-</i>	>	- <i>Ṽkkj-</i> : - <i>Ṽtt-</i>
B ₁	- <i>Ṽkj-</i> : - <i>Ṽtt-</i>	>	- <i>Ṽkj-</i> : - <i>Ṽtt-</i>
B	- <i>Ṽkj-</i> : - <i>Ṽtt-</i>	>	- <i>Ṽkj-</i> : - <i>Ṽtt-</i>

Þar með var mynstur A einangrað minnihlutamynstur sagnarinnar *þykkja* og tók að víkja fyrir B sem nú rúmaði bæði *þykja* og *sækja*:

¹⁸ Víxl *-kkj-* og *-k-* hafa í elstu íslensku verið að einhverju marki í öðrum sögnum fyrir tilverknað tvöföldunar á undan *j*, eins og í til dæmis nh. *vekkja* : 3. pers. et. *vekr* (Noreen 1923:203–4, §279,1). Þessi víxl urðu þó ekki langlíf (*vekkja* varð snemma *vekja*) og ekki líklegt að þau hafi haft áhrif á þróun *þykkja*.

¹⁹ Um sérhljóðakerfi forníslensku hefur Hreinn Benediktsson (1959/2002, 1972) fjallað ræki-legast. Kristján Árnason (1980:160) bendir á að nýtt hljóðlög máli hafi ekki leyst hið gamla af hólmi í einu veffangi heldur sé líklegt að hljóðdvalarbreytingunni hafi fylgt langt millibils-ástand þar sem lengdaraðgreining var á reiki. Hann telur að breytingin hafi ekki hafist síðar en á sextánda öld en vísbendingar um forna aðgreiningu léttra og þungra atkvæða í kveðskap frá síðari hluta sautjándu aldar og átjándu öld virðast, að dómi Kristjáns, benda til að hið nýja hljóðlög máli hafi ekki náð fullkominni fótfestu fyrr en miklu síðar, hugsanlega ekki fyrr en á öndverðri átjándu öld. Þá er og mjög líklegt að mállyskumunur hafi verið nokkur og breytingin gengið hraðar yfir í sumum sveitum en öðrum. Stefán Karlsson (1989:8/2000:24) telur að hljóðdvalarbreytingin hafi einkum gengið yfir á sextánda öld. Sjá einnig Björn K. Þórólfs-son 1929 og Stefán Karlsson 1964.

A	<i>þykkj-</i>	:	<i>þótt-</i>
B ₁ > B	<i>þykj-</i>	:	<i>þótt-</i>
B	<i>sækj-</i>	:	<i>sótt-</i>

Þetta kemur vel heim og saman við þá mynd sem *tafla 1* sýnir af *þykkja* og *þykja* í rituðum heimildum: þar eru myndir með *kk* ríkjandi fram á fimmtánda öld, láta mjög undan síga á þeirri sextánda og á sautjándu öld eru þær hartnær horfnar og myndir með *k* ráðandi. Hvarf A-afbrigðisins *þykkja* fylgir því framrás hljóðdvalarbreytingarinnar á sextánda og sautjándu öld og undir nýju hljóðlög máli verður B-afbrigðið *þykja* smám saman alls ráðandi.

6.2 Þátíðarmyndir

Annar liður í einföldun hljóðbeygingarvíxlanna var að laga þátíðarmyndirnar að nútíðarmyndunum (útjöfnun í beygingardæmi). Einungis mynstur B, sagnirnar *þykja* og *sókja/sækja*, gekkst undir þessa breytingu en hún fólst í því að einfalda samhljóðavíxlín með því að láta gómhljóð nútíðarstofnsins birtast einnig í þátíðarstofninum:

A	- <i>Ƿkkj-</i> : - <i>Ƿtt-</i>	
B	- <i>Ƿkj-</i> : - <i>Ƿtt-</i>	→ - <i>Ƿkj-</i> : - <i>Ƿkt-</i>

Sögnin *sókja* sýnir snemma þessa tilhneigingu; í viðtengingarhætti má finna dæmi þegar um 1300 og síðar einnig í framsöguhætti.

VIÐTENGINGARHÁTTUR (3. PERS. EINT.)

nt.	<i>sóki</i>	
þt.	<i>sótti</i>	→ <i>sækti</i>

Áhrifsmyndin 3. pers. et. vh. þt. ‘sekti’ kemur fyrir í AM 1 e β I fol frá um 1300 (5v10; útg. af Petersens og Olson 1919–25:21.8) og 1. pers. ft. vh. þt. ‘fektim’ í AM 468 4to, Reykjabók, frá um 1300–1325 (50v1; útg. *Njáls saga* 1962) og ‘fæktim’ í AM 132 fol, Möðruvallabók, frá um 1330–70 (35va35; van Arkel-de Leeuw van Weenen 1987:186). Eftir samfallið *é + ó > æ* er hófst um miðja þrettánda öld urðu eldri viðtengingarháttarmyndirnar samhljóða ýmsum myndum af sögninni *sétta* ‘koma á sáttum’ og kann það að hafa ýtt enn frekar undir áhrifsbreytingu af þessu tagi.

FRAMSÖGUHÁTTUR (3. PERS. EINT.)

nt.	<i>sókir</i>	
þt.	<i>sótti</i>	→ <i>sókti</i>

Breytingin í framsöguhætti virðist byrja á fimmtánda öld; hún vinnur jafnt og þétt á og *sókt*- er ríkjandi þátíðarstofn á síðari hluta sextánda aldar og á sautjándu öld. Nokkur dæmi má nefna því til stuðnings: í Valdimars sögu á AM 589 c 4to frá um 1450–1500 kemur fyrir ‘soktj’ (útg. Loth 1962–65, 1: 63.3); í Nýja testamenti Odds Gottskálkssonar frá 1540 er þátíðarstofninn *sókt*- algengur (Jón Helgason 1929:86) og sömuleiðis í Bósa sögu á AM 510 4to frá um 1550 (Jiriczek 1893:xxxiv); í Guðbrandsbiblíu 1584 er *sókt*- orðinn hinn venjulegi þátíðarstofn en *sótt*- birtist aðeins öðru hverju í Gamla testamentinu (Bandle 1956:414–15; sjá einnig dæmi hjá Orešnik 1977:622).²⁰

Um leið og *þykkja* hafði fallið inn í mynstur B og var orðin *þykja* skapaðist grundvöllur fyrir þessa breytingu þar:

FRAMSÖGUHÁTTUR (3. PERS. EINT.)

nt.	<i>þykkir</i>	→	<i>þykir</i>	
þt.	<i>þótti</i>			→ <i>þókti</i>

Í framsöguhætti virðist breytingin fara af stað á sautjándu öld og er mun síðar á ferðinni en breytingin *sótt*- → *sókt*-. Í sumum heimildum er þátíðarstofninn *sókt*- einhafiður jafnframt reglulegri notkun *þótt*-, til dæmis í Guðbrandsbiblíu 1584 (Bandle 1956:415) og í kvæðabók Gissurar Sveinssonar 1665 (Jón Helgason 1960:24). Dæmi um þátíðarstofninn *þókt*- er til að mynda að finna í bréfabók Þorláks biskups Skúlasonar, Bps B V 2, fyrir árin 1628–54 (útg. Jón Þ. Þór 1979), í AM 552 I, m, n 4to með hendi Björns Jónssonar á Skarðsá, líklega frá öðrum fjórðungi sautjándu aldar (Haraldur Bernharðsson 1999:69), og í bréfabókum Brynjólfs biskups Sveinssonar, AM 268–81 fol og ÍB 34 fol, fyrir árin 1652–75 (útg. Jón Helgason 1942); sjá einnig dæmi hjá Orešnik 1977:622. Í málfræði Jóns Magnússonar (1997:223), sem lokið hefur verið 1738, er þátíðarmynd *sækja* sögð *sókti* en *þykja* hefur þátíðina *þótti* og í orðabók Björns Halldórssonar (1724–1794), fyrst útg. 1814, er aðeins gefin þátíðarmyndin *sókti* og lh. þt. *sókt* undir *sækja* (1992:474) en undir *þykja* (1992:551) er gefin þátíðin *þótti* og lh. *þótt* eða *þókt* (ritað ‘þóckt’).

VIÐTENGINGARHÁTTUR (3. PERS. EINT.)

nt.	<i>þykki</i>	→	<i>þyki</i>	
þt.	<i>þótti</i>			→ <i>þækti</i>

Breytingin í viðtengingarhættinum virðist einnig fara af stað á sautjándu öld. Myndin ‘þæktust’ kemur fyrir í óársettu bréfi með hendi Jóns biskups Víða-

²⁰ Orešnik (1971) hefur fjallað rækilega um myndun viðtengingarhátta þátíðar í íslensku, þar á meðal um *sækki* (1971:165–67).

líns (1666–1720; Svavar Sigmundsson 1965:89). Elstu dæmin í ritmálssafni Orðabókar Háskólans eru frá miðri nítjándu öld (úr þjóðsögum Jóns Árnasonar); dæmi finnast einnig frá fyrri hluta tuttugustu aldar en eftir það virðist stofninn *þækt*- hverfa.

Að lokum má geta þess að dæmi eru einnig um víðtækari áhrifsbreytingu í viðtengingarhættinum, áhrifsbreytingu á borð við þá er *þekkja* og *samþykkja* gengust snemma undir og lýst var hér að framan:

þt. *þótti* → *þykti*

Hér er nútíðarstofninn lagður til grundvallar við myndun viðtengingarháttar þátíðar. Myndin ‘þikte’ kemur fyrir í bréfi frá 1650 í bréfabók Þorláks biskups Skúlasonar (útg. Jón Þ. Þór 1979:169), dæmi er einnig að finna í AM 1041 4to frá um miðri sautjándu öld (með hendi Björns Jónssonar á Skarðsá, sbr. Orešnik 1977:622) og í ritmálssafni Orðabókar Háskólans eru dæmi frá nítjándu öld (úr þjóðsögum Jóns Árnasonar og víðar).

6.3 Raunverulegur framburður eða einvörðungu stafsetning?

Rasmus Rask getur *sókti*, *þókti* og *þækti* sem hliðarmynda *sótti*, *þótti* og *þætti* í *Vejledning til det Islandske eller gamle Nordiske Sprog* (1811:121). Í *Anvisning till Isländskan eller Nordiska Fornspråket* gefur Rask (1818:145) sem aðalmyndir þát. frsh. *sótti*, *þótti* og þát. viðth. *sætti* og *þætti* en bætir við að í yngra máli sé einnig til *sókti*, *þókti* og *sækti*, *þækti*.²¹

Halldór Kr. Friðriksson segir í *Íslenzkum rjettritunarreglum* (1859:140) að rita beri *sótti*, *sótt*, *þótti*, *þótt* án ‘k’ og sé það „bæði samkvæmt framburði og rithætti fornanna“; viðtengingarhátt *þykja* segir hann að eigi að rita „*þætti*, en viðfelldnara verður *sækti*, enda þótt í fornritum sje *sætti*“. Í *Íslenzkri málmyndalýsingu* sinni getur Halldór (1861:59) aðeins um þátíðarmyndirnar *sótti* og *þótti* og viðtengingarháttinn *þætti*, en jafnframt viðtengingarhættinum *sækti* greinir hann í svigagrein frá því að hann hafi áður verið *sætti*. Halldór Kr. Friðriksson vitnar víða í *Íslenzkum rjettritunarreglum* (1859) í framburð nútímamáls og á væntanlega að skilja tilvitnuð orð hans hér á þá leið að honum sé ekki kunnugt um framburð *sókti*, *þókti*, *þækti* með gómhljóði.

Í *Beygingarreglum* Páls Þorkelssonar (1902:139–41) eru gefnar þátíðar- og lýsingarháttarmyndirnar *sókti*, *sókt* og *þókti*, *þókt* jafnframt *sótti*, *sótt* og

²¹ Rask (1818:145) segir „De Nyare säga äfven *þókti*, *orkti*, *sókti*, *þækti* o. s. v.“ og á þá væntanlega við að *sækti* sé einnig til í yngra máli.

þótti, *þótt* sem eru aðalmyndirnar; viðtengingarháttur þátíðar *sækja* er aðeins *sækti* en undir *þykja* er gefin myndin *þætti* og einnig *þækti*. Páll tekur sérstaklega fram í athugasgrein að rithátturinn *sóttur*, *sótt* í lh. þt. *sækja* styðjist við framburð en rithátturinn *sóktur*, *sókt* styðjist við uppruna sagnarinnar. Athygli vekur að Páll sér ekki ástæðu til sambærilegra athugasemda um þátíðarmyndirnar *sókti* og *þókti* og viðtengingarháttinn *þækti* sem gæti bent til þess að hann hafi þekkt framburð þeirra með gómhljóði.²²

Valtýr Guðmundsson (1922:154, §347) gefur aðeins *sótti*, *þótti* og *sækti*, *þætti* í málfræði sinni en bendir á (1922:29, §55) að *tt* sé orðið til við samlögun úr *kt* á eldra málstigi. Í orðabók Sigfúsar Blöndals (1920–24) eru undir *sækja* (1920–24:832) gefnar þátíðarmyndirnar *sókti* eða *sótti*, *sóktum* eða *sóttum* (í þeirri röð) og viðtengingarhátturinn *sækti* og samkvæmt hljóðritun hefur aðeins *sækti* uppgómmælt önghljóð. Undir *þykja* (1920–24:970) eru gefnar þátíðarmyndirnar *þótti* eða *þókti*, *þóttum* eða *þóktum* (í þeirri röð) og viðtengingarháttarmyndirnar *þætti* eða *þækti* eða *þykti* (í þeirri röð) og er síðasttalda myndin sögð staðbundið málfar í Skaftafellssýslum, Rangárvallasýslu og á Suðurnesjum. Í hljóðritun er sýnt uppgómmælt önghljóð í framburði *þækti* og *þykti* en ekki *þókti* og *þóktum*.

Ekki verður betur séð en þátíðarstofnarnir *sókt-* og *þókt-* með gómhljóði hafi verið fáheyrðir í framburði á síðari hluta nítjándu aldar og í upphafi þeirrar tuttugustu, enda þótt 'k' hafi áfram lifað að einhverju marki í stafsetningu. Í ljósi þessa telur Bandle (1956:415) að myndir á borð við *sókti* kunni að vera ritmyndir er aldrei áttu sér stoð í framburði. Vissulega er það rétt að orðsifjafræðileg sjónarmið geta haft drjúg áhrif á stafsetningu; þannig er nú ritað 'g' í hk. *margt* og þgf. *morgni* á grundvelli kk. *margur* og nf. *morgunn*, enda þótt *g* sé löngu horfið úr eðlilegum framburði (og oftast ritað *mart* og *morni* í fornum ritum). Ekki er þó brýn ástæða til að efast um að ritmyndir á borð við *sókti* og *þókti* geti endurspeglað framburð, enda eru þær hluti af sömu þróun og viðtengingarhátturinn *sækti*. Þá vitnar orðabók Blöndals um uppgómmælt önghljóð í *þækti* og *þykti* í staðbundnum framburði og vandséð að þær lúti öðrum lögmálum en *sókti* og *þókti*.²³

²² „NB. En ce qui concerne le participe passé de ce verbe [þ.e. *sækja*], la méthode d'écrire: „sóttur, sótt“ est suivant la prononciation elle-même, tandis que celle de: „sóktur, sókt“ est suivant l'origine du verbe“ (Páll Þorkelsson 1902:140).

²³ Ljóst virðist þó að orðsifjasjónarmið í stafsetningu hafa viðhaldið ritun 'k' í myndum á borð við *sókti* og *þókti* eftir að framburður með gómhljóði var tekinn að hopa (sbr. tilvitnuð orð Páls Þorkelssonar um lh. þt. *sóktur*, *sókti*). Myndir á borð við *sókti* og *þókti* má sjá í stafsetningu fram á tuttugustu öld, til að mynda í ritum Páls Eggerts Ólasonar.

Aldursmunur kann að eiga þátt í ólíkum örlögum þessara mynda. Áhrifsmyndin *sækti* er elst og hefur því náð að festa sig betur í sessi en *sókti*, *þókti*, *þækti* og *þykti*. Síðastnefndu myndirnar hafa ugglaut lifað nokkra hrið við hlið hinna eldri *sótti*, *þótti* og *þætti* en þá ef til vill aðeins sem staðbundið málfar. Þeirra er ekki getið í ritum Halldórs Kr. Friðrikssonar sem vitnað var til, en hann mælir þó með myndinni *sækti* fremur en hinni fornu *sætti*, enda hefur *sætti* væntanlega verið með öllu horfin á nítjándu öld. Hugsanlegt er því að málhreinsun nítjándu aldar hafi að einhverju leyti stuðlað að því að *sókti*, *þókti*, *þækti* og *þykti* hörfuðu.

7. Lokaorð

Niðurstöðurnar má þá draga saman þannig:

(1) So. *þykkja* bregður fyrir með stuttu *k* þegar í elstu heimildum en myndir með *kk* eru annars ríkjandi fram á fimmtándu öld, láta mjög undan síga á þeirri sextándu og á sautjándu öld eru þær hartnær horfnar (§2.2).

(2) Rithættir handrita gætu bent til að *þykja* í stað *þykkja* hafi verið norðlenskt mállýskueinkenni framan af (§2.3).

(3) Ekki er ástæða til að ætla að þróunin frá *kk* til *k* í þessari sögn sé *hljóðbreyting*, eins og höfundar handbókanna gera ráð fyrir (§3.2), heldur er hún liður í röð *áhrifsbreytinga* er miðuðu að því að einfalda hljóðbeygingarvíxl í beygingu sagnarinnar.

(4) Hljóðþróun á frumgermönsku og frumnorrænu skeiði leiddi til flókinna hljóðbeygingarvíxla í físl. sögnunum *þykkja*, *þekkja*, *sókja* og *yrkja* (§4). Í síðastnefndu sögninni héldust þessi víxl en snemma hefur komið upp tilhneiging til að einfalda þau í hinum sögnunum þremur. Það gerðist með tvennum hætti: (i) með áhrifsbreytingu þar sem beyging sagnarinnar var mótuð frá grunni eftir mynstri alls þorra *ija*-sagna; þessa leið fóru *þekkja* og hin forskeytta *samþykkja* (§5); (ii) með umfangsminni áhrifsbreytingu eða breytingum þar sem hljóðbeygingarvíxlin voru einfölduð; þessa leið fóru *sókja* og *þykkja* (§6).

(5) Umfangsminni áhrifsbreytingin beindist að víxlum samhljóða í stofni. Í nútíðarmyndunum miðaði hún að því að steypa saman tveimur gerðum (*þykkja* og *sókja*). Fyrsta skrefið var *þykkj-* → *þykj-*; við hljóðvalarbreytinguna runnu gerðirnar svo endanlega saman og þá hvarf *þykkja* (§6.1). Í þátíðarmyndunum var stofninn lagaður að nútíðarstofninum, frsh. *sótt-* → *sókt-*, viðth. *sótt-* → *sækt-*, frsh. *þótt-* → *þókt-*, viðth. *þótt-* → *þækt-* eða *þykt-* (§6.2).

(6) Ekki er brýn ástæða til að efast um að ritmyndirnar *sókti*, *þókti*, *þækti* og *þykki* geti endurspeglað framburð, enda af sama toga og viðth. *sækki*; fyrrnefndu myndirnar hafa þó vikið fyrir eldri myndum (§6.3).

RITASKRÁ

- Alexander Jóhannesson. 1923–24. *Íslensk tunga í fornöld*. Reykjavík.
- Andersen, Lise Præstgaard (útg.). *Partalopa saga*. Editiones Arnamagnæanæ B 28. C.A. Reitzels Forlag, Copenhagen.
- van Arkel-de Leeuw van Weenen, Andrea. 1987. *Möðruvallabók* 1–2. E.J. Brill, Leiden.
- Árni Björnsson (útg.). 1969. *Laurentius saga biskups*. Rit Handritastofnunar Íslands 3. Handritastofnun Íslands, Reykjavík.
- Bandle, Oskar. 1956. *Die Sprache der Guðbrandsbiblíá. Orthographie und Laute, Formen*. Bibliotheca Arnamagnæana 17. Munksgaard, Copenhagen.
- Beck, Heinrich. 1993. *Wortschatz der altisländischen Grágás (Konungsbók)*. Vandenhoeck & Ruprecht, Göttingen.
- Bjarni Einarsson (útg.). 1955. *Munnmælasögur 17. aldar*. Íslensk rit síðari alda 6. Hið íslenska fræðafélag, Reykjavík.
- Bjarni Einarsson (útg.). 1977. *Hallfreðar saga*. Rit 15. Stofnun Árna Magnússonar á Íslandi, Reykjavík.
- Björn Halldórsson. 1992. *Orðabók. Íslensk – latnesk – dönsk*. Jón Aðalsteinn Jónsson sá um útgáfuna. Orðfræðirit fyrri alda 2. Orðabók Háskólans, Reykjavík.
- Björn K. Þórólfsson. 1925. *Um íslenskar orðmyndir á 14. og 15. öld og breytingar þeirra úr fornmalinu*. Með viðauka um nýjungar í orðmyndum á 16. öld og síðar. Reykjavík. [Endurprentun: Rit um íslenska málfræði 2. Málvísindastofnun Háskóla Íslands, Reykjavík, 1987].
- Björn K. Þórólfsson. 1929. Kvantitetsomvæltningin í íslensk. *ANF* 45:35–81.
- Braune, Wilhelm. 1981. *Gotische Grammatik mit Lesestücken und Wörterverzeichnis*. 19. Auflage neu bearbeitet von Ernst A. Ebbinghaus. Max Niemeyer Verlag, Tübingen.
- Braune, Wilhelm. 1987. *Althochdeutsche Grammatik*. 14. Auflage bearbeitet von Hans Eggers. Max Niemeyer Verlag, Tübingen.
- Brunner, Karl. 1965. *Altenglische Grammatik*. Nach der angelsächsischen Grammatik von Eduard Sievers. Dritte, neubearbeitete Auflage. Max Niemeyer Verlag, Tübingen.
- Campbell, A. 1959. *Old English Grammar*. At the Clarendon Press, Oxford.
- Einar G. Pétursson (útg.). 1976. *Míðaldaævintýri þýdd úr ensku*. Rit 11. Stofnun Árna Magnússonar á Íslandi, Reykjavík.
- Eiríkur Þormóðsson og Guðrún Ása Grímsdóttir (útg.). 2003. *Oddaannálar og Odda-verjaannáll*. Rit 59. Stofnun Árna Magnússonar á Íslandi, Reykjavík.
- Fellows Jensen, Gillian (útg.). 1962. *Hemings þáttir Áslákssonar*. Editiones Arnamagnæanæ B 3. Munksgaard, Copenhagen.

- Finnur Jónsson (útg.). 1886–88. *Egils saga Skallagrímssonar*. STUAGNL 17. København.
- Finnur Jónsson (útg.). 1925. *Alexanders saga*. Íslandsk oversættelse ved Brandt Jónsson. København.
- Finnur Jónsson (útg.). 1930. *Flateyjarbók* (Codex Flateyensis). CCI I. Copenhagen.
- Finnur Jónsson (útg.). 1932. *Morkinskinna*. STUAGNL 53. København.
- Flateyjarbók: Flateyjarbok* 1–3. 1860–68. Útg. Guðbrandur Vigfússon og C.R. Unger. Christiania.
- Fritzner, Johan. 1886–96. *Ordbog over Det gamle norske Sprog* 1–3. Kristiania.
- Gallée, Johan Hendrik. 1993. *Altsächsische Grammatik*. Register von Johannes Lochner. Dritte Auflage mit Berichtigungen und Literaturnachträgen von Heinrich Tiefenbach. Max Niemeyer Verlag, Tübingen.
- Grape, Anders, Gottfrid Kallstenius og Olof Thorell. 1977. *Snorre Sturlassons Edda*. Uppsala-handskriften DG 11, 2. Almqvist & Wiksell, Uppsala.
- Groth, P. (útg.). 1895. *Det Arnarnagæanske Haandskrift 310 quarto*. Saga Olafs konungs Tryggvasonar er ritaði Oddr muncr. Christiania.
- Guðmundur Andrússon. 1948. *Deilurit*. Jakob Benediktsson bjó til prentunar. Íslenzk rit síðari alda 2. Kaupmannahöfn.
- Guðvarður Már Gunnlaugsson. 1994. *Um afkringingu á /y, ý, ey/ í íslensku*. Málfræðirannsóknir 8. Málvísindastofnun Háskóla Íslands, Reykjavík.
- Halldór Kr. Friðriksson. 1859. *Íslenzkar rjettritunarreglur*. Reykjavík.
- Halldór Kr. Friðriksson. 1861. *Íslenzk málmyndalýsing*. Kaupmannahöfn.
- Hallgrímur J. Ámundason. 1994. AM 655 XXVII 4to: útgáfa, stafagerð og stafsetning. [Ópr. ritgerð til B.A.-prófs í íslensku við Háskóla Íslands].
- Haraldur Bernharðsson. 1999. *Málblöndun í sautjándu aldar uppskriftum íslenskra miðaldahandrita*. Málfræðirannsóknir 11. Málvísindastofnun Háskóla Íslands, Reykjavík.
- Haraldur Bernharðsson. 2004. Afdrif *kk*-tákns Fyrstu málfræðiritgerðarinnar. Um táknbeitingu nokkurra þrettándu aldar skrifara. *Gripla* 15:209–222.
- Hast, Sture (útg.). 1960. *Harðar saga*. Editiones Arnarnagæanæ A 6. Munksgaard, København.
- Hirt, Hermann. 1931–34. *Handbuch des urgermanischen* 1–3. Heidelberg.
- Hreinn Benediktsson. 1959. The Vowel System of Icelandic: A Survey of Its History. *Word* 15:282–312. [Endurprentun: Hreinn Benediktsson 2002].
- Hreinn Benediktsson. 1965. *Early Icelandic Script as Illustrated in Vernacular Texts from the Twelfth and Thirteenth Centuries*. Íslenzk handrit, series in folio 2. The Manuscript Institute of Iceland, Reykjavík.
- Hreinn Benediktsson (útg.). 1972. *The First Grammatical Treatise*. University of Iceland Publications in Linguistics 1. Institute of Nordic Linguistics, Reykjavík.
- Hreinn Benediktsson. 1977. An Extinct Icelandic Dialect Feature: *y* vs. *i*. C.-Chr. Elert o.fl. (ritstj.): *Dialectology and Sociolinguistics. Essays in Honor of Karl-Hampus Dahlstedt 19 April 1977*:28–46. Acta Universitatis Umensis 12. Umeå. [Endurprentun: Hreinn Benediktsson 2002].
- Hreinn Benediktsson. 2002. *Linguistic Studies, Historical and Comparative*. Eds. Guðrún Þórhallsdóttir, Höskuldur Þráinsson, Jón G. Friðjónsson & Kjartan Ottosson. Institute of Linguistics, Reykjavík.
- Iversen, Ragnvald. 1973. *Norrøn grammatik*. 7. utgave revidert ved E.F. Halvorsen. Aschehoug, Oslo.

- Jiriczek, Otto Luitpold (útg.). 1893. *Die Bósa-saga* in zwei fassungen nebst proben aus den Bósa-rímur. Strassburg.
- Johnsen, Oscar Albert og Jón Helgason (útg.). 1941. *Saga Óláfs konungs hins helga* — Den store saga om Olav den hellige 1–2. Oslo.
- Jón Helgason. 1926. Ortografien i AM 350 fol. *Meddelelser fra Norsk forening for sprogvidenskap* 1:45–75.
- Jón Helgason. 1929. *Málið á Nýja testamenti Odds Gottskálkssonar*. Safn Fræðafélagsins um Ísland og Íslendinga 7. Kaupmannahöfn.
- Jón Helgason (útg.). 1942. *Úr bréfabókum Brynjólfs biskups Sveinssonar*. Safn Fræðafélagsins um Ísland og Íslendinga 12. Kaupmannahöfn.
- Jón Helgason. 1960. *Kvæðabók séra Gissurar Sveinssonar*, AM 147, 8vo. Inngangur. Íslenskt rit síðari alda, 2. flokkur 2 B. Hið íslenska fræðafélag, Kaupmannahöfn.
- Jón Helgason. 1962. *Sjá Njáls saga* 1962.
- Jón Magnússon. 1997. *Grammatica Islandica — Íslensk málfræði*. Jón Axel Harðarson gaf út með inngangi, þýðingu og athugasemdum. Málvísindastofnun Háskóla Íslands og Háskólaútgáfan, Reykjavík.
- Jón Þ. Þór (útg.). 1979. *Bréfabók Þorláks biskups Skúlasonar*. Heimildaútgáfa Þjóðskjalasafns 1. Ísafoldarprentsmiðja, Reykjavík.
- Jónas Kristjánsson (útg.). 1960. *Dínus saga dramláta*. Riddarasögur 1. Háskóli Íslands, Reykjavík.
- Jónas Kristjánsson (útg.). 1964. *Viktors saga ok Blávus*. Riddarasögur 2. Handritastofnun Íslands, Reykjavík.
- Jörundur Hilmarsson. 1980. Um þriðju persónu eintölu í norrænu. *Íslenskt mál* 2:149–60.
- Kjartan Ottósson. 1981. Illgresi í akri Noreens: Varðveisla þ-endingar í 3. persónu eintölu. *Íslenskt mál* 3:77–84.
- Kjær, Albert og Ludvig Holm-Olsen (útg.). 1910–86. *Det Arnamagnæanske Håndskrift 81a Fol.* (Skálholtsbók yngsta). Kjeldeskriftfondet, Kristiania/Oslo.
- Konráð Gíslason. 1846. *Um frum-parta íslenzkrar tungu í fornöld*. Kaupmannahöfn.
- Krahe, Hans. 1969. *Germanische Sprachwissenschaft* 1–3. 7. Auflage bearbeitet von Wolfgang Meid. Gruyter, Berlin.
- Krause, Wolfgang. 1968. *Handbuch des Gotischen*. Dritte, neubearbeitete Auflage. C.H. Beck'sche Verlagsbuchhandlung, München.
- Krause, Wolfgang. 1971. *Die Sprache der urnordischen Runeninschriften*. Carl Winter, Heidelberg.
- Kristján Árnason. 1980. *Quantity in Historical Phonology. Icelandic and Related Cases*. Cambridge Studies in Linguistics 30. Cambridge University Press, Cambridge.
- Kålund, Kr. (útg.). 1904. *Heiðarvíga saga*. STUAGNL 31. København.
- Kålund, Kr. (útg.). 1920. *Arne Magnussons private brevveksling*. København.
- Larsson, Ludvig. 1877. *Studier över den stockholmska homilieboken*. Lund.
- Larsson, Ludvig. 1883. *Äldsta delen af cod. 1812 4to gml. kgl. samling på Kgl. biblioteket i København*. STUAGNL 9. København.
- Larsson, Ludvig. 1885. *Isländska handskriften N° 645 4°* i den Arnamagnæanska samlingen på Universitetsbiblioteket i København. I. Handskriftens äldre del. Lund.
- Larsson, Ludvig. 1891. *Ordförrådet i de äldsta isländska handskrifterna*. Leksikaliskt ock gramatiskt ordnat. Lund.

- Larsson, Ludvig. 1956. *Glossar till codex AM 291, 4:to* (Jómsvíkinga saga). Utgivet af Sture Hast. Lundastudier i nordisk språkvetenskap 13. Lund.
- de Leeuw van Weenen, Andrea (útg.). 1993. *The Icelandic Homily Book*. Perg. 15 4° in the Royal Library, Stockholm. Íslensk handrit, series in quarto 3. Stofnun Árna Magnússonar, Reykjavík.
- de Leeuw van Weenen, Andrea. 2000. *A Grammar of Möðruvallabók*. CNWS Publications 85. Research School CNWS, Universiteit Leiden, Leiden.
- de Leeuw van Weenen, Andrea. 2004. *Lemmatized Index to the Icelandic Homily Book*. Perg. 15 4° in the Royal Library, Stockholm. Rit 61. Stofnun Árna Magnússonar, Reykjavík.
- Lexicon poeticum antiquæ linguæ septentrionalis — Ordbog over det norsk-islandske skjaldesprog*. 1931. Oprindelig forfattet af Sveinbjörn Egilsson. 2. udgave ved Finnur Jónsson. København.
- Loth, Agnete (útg.). 1962–65. *Late Medieval Icelandic Romances* 1–5. Editiones Arnarnæðæ B 20–24. Munksgaard, Copenhagen.
- Loth, Agnete (útg.). 1969–70. *Reykjahólabók*. Íslandske helgenlegender 1–2. Editiones Arnarnæðæ A 15–16. Munksgaard, København.
- Magnús Snædal. 1998. *A Concordance to Biblical Gothic* 1–2. Institute of Linguistics, University of Iceland Press, Reykjavík.
- Matthías Viðar Sæmundsson. 1992. *Galdrar á Íslandi. Íslensk galdrabók*. Almenna bókafélagið, Reykjavík.
- Már Jónsson (útg.). 2001. *Til merkis mitt nafn*. Dómabækur Markúsar Bergssonar sýslumanns Ísafjarðarsýslu 1711–1729. Sýnisbók íslenskrar alþýðumenningar 6. Háskólaútgáfan, Reykjavík.
- Njáls saga* 1962: *Njáls Saga*. The Arna-Magnæan Manuscript 468 4to (Reykjabók). Útg. Jón Helgason. Manuscripta Islandica 6. Munksgaard, Copenhagen, 1962.
- Noreen, Adolf. 1923. *Altnordische Grammatik I*. Altisländische und altnorwegische Grammatik (Laut- und Flexionslehre) unter Berücksichtigung des Urnordischen. Halle/Saale.
- Ordbog over det norrøne prosasprog. Registre*. 1989. Den arnamagnæanske kommission, København.
- Orešnik, Janez. 1971. On Some Weak Preterite Subjunctives of Otherwise Strong Verbs in Modern Icelandic. *ANF* 86:139–78. [Endurprentun: Orešnik 1985].
- Orešnik, Janez. 1977. Three Modern Icelandic Morphophonemic Notes. *Sjöttíu ritgerðir helgaðar Jakobi Benediktssyni* 20. júlí 1977:621–26. Ritstj. Einar G. Pétursson og Jónas Kristjánsson Rit 12. Stofnun Árna Magnússonar á Íslandi, Reykjavík. [Endurprentun: Orešnik 1985].
- Orešnik, Janez. 1985. *Studies in the Phonology and Morphology of Modern Icelandic*. A selection of essays. Ritstj. Magnús Pétursson. Helmut Buske, Hamburg.
- Ólafur Halldórsson (útg.). 1987. *Færeyinga saga*. Rit 30. Stofnun Árna Magnússonar á Íslandi, Reykjavík.
- Ólafur Halldórsson. 1990. Á afmæli Flateyjarbókar. *Grettisfærsla*. Safn ritgerða eftir Ólaf Halldórsson gefið út á sjötugsafmæli hans 18. apríl 1990:196–214. Ritstj. Sigurgeir Steingrímsson, Stefán Karlsson og Sverrir Tómasson. Rit 38. Stofnun Árna Magnússonar á Íslandi, Reykjavík.
- Ólafur Halldórsson (útg.). 1994. *Mattheus saga postula*. Rit 41. Stofnun Árna Magnússonar á Íslandi, Reykjavík.

- Páll Porkelsson. 1902. *Beygingarreglur í íslenzku með frönskum skýringum*. Copenhagen.
- af Petersens, Carl (útg.). 1879. *Jómsvíkinga saga* (efter cod. AM 510 4:to) samt Jómsvíkinga drápa. Lund.
- af Petersens, Carl og Emil Olson. 1919–25. *Sögur Danakonunga*. STUAGNL [46]. København.
- Rask, Rasmus Kristian. 1811. *Vejledning til det Islandske eller gamle Nordiske Sprog*. Kjøbenhavn.
- Rask, Erasmus Christian. 1818. *Anvisning till Isländskan eller Nordiska Fornspråket*. Stockholm.
- Rydberg, Hugo (útg.). 1917. *Jarlmanns saga ok Hermanns*. Köpenhamn.
- Sanders, Christopher (útg.). 2000. *Tales of Knights*. Perg. fol. nr. 7 in The Royal Library, Stockholm. Manuscripta Islandica 1. C.A. Reitzel, Copenhagen.
- Sanders, Christopher (útg.). 2001. *Beyers saga*. Rit 51. Stofnun Árna Magnússonar á Íslandi, Reykjavík.
- Sigfús Blöndal. 1920–24. *Íslensk-dansk ordbog*. Reykjavík.
- Sigurjón Páll Ísaksson. 1994. Magnús Björnsson og Möðruvallabók. *Saga* 32:103–51. *Skarðsbók* 1981: *Skarðsbók*. Codex Scardensis, AM 350 Fol. Íslensk miðaldahandrit 1. Ritstj. Jónas Kristjánsson. Jónas Kristjánsson, Ólafur Halldórsson og Sigurður Líndal rituðu formála. Lögberg, bókaforlag, Sverrir Kristinsson, Reykjavík.
- Slay, D. 1960. *Hrólfs saga kraka*. Editiones Arnarnæanæ B 1. Munksgaard, Copenhagen.
- Staðarhólsbók* 1936: *Staðarhólsbók*. The Ancient Lawbooks Grágás and Járnsíða. MS. No. 334 fol. in The Arna-Magnæan Collection in the University Library of Copenhagen. With an Introduction by Ólafur Lársson. CCI IX. Copenhagen, 1936.
- Stefán Karlsson (útg.). 1963. *Íslenske originaldiplomer indtil 1450*. Editiones Arnarnæanæ A 7. Munksgaard, København.
- Stefán Karlsson. 1964. Gömul hljóðdöl í ungum rímum. *Íslensk tunga* 5:7–29.
- Stefán Karlsson. (útg.). 1967. Sagas of Icelandic Bishops. Fragments of Eight Manuscripts. *EIM* VII. Rosenkilde and Bagger, Copenhagen.
- Stefán Karlsson. 1981. Stafsetning séra Odds á Reynivöllum. *Afmæliskveðja til Halldórs Halldórssonar* 13. júlí 1981:248–84. Íslenska málfræðifélagið, Reykjavík.
- Stefán Karlsson. 1982. Uppruni og ferill Helgastaðabókar. *Helgastaðabók — Nikulás saga*. Perg. 4to nr. 16, *Konungsbókhlöðu í Stokkhólmi*: 42–89. Íslensk miðaldahandrit 2. Ritstj. Jónas Kristjánsson. Selma Jónsdóttir, Stefán Karlsson og Sverrir Tómasson rituðu formála. Lögberg, Reykjavík.
- Stefán Karlsson (útg.). 1983. *Guðmundar sögur biskups* 1. Editiones Arnarnæanæ B 6. C.A. Reitzels forlag, Kaupmannahöfn.
- Stefán Karlsson. 1989. Tungan. *Íslensk þjóðmenning* 6:1–54. Ritstj. Frosti F. Jóhannesson. Bókautgáfan Þjóðsaga, Reykjavík. [Endurprentun: Stefán Karlsson 2000].
- Stefán Karlsson. 1998. Íslensk bókagerð á miðöldum. *Íslenska söguþingið* 28.–31. maí 1997. Ráðstefnurit 1:281–95. Ritstj. Guðmundur J. Guðmundsson og Eiríkur K. Björnsson. Sagnfræðistofnun Háskóla Íslands, Sagnfræðingafélag Íslands, Reykjavík. [Endurprentun: Stefán Karlsson 2000].
- Stefán Karlsson. 2000. *Stafkrókar*. Ritgerðir eftir Stefán Karlsson gefnar út í tilefni af sjötugsafmæli hans 2. desember 1998. Ritstj. Guðvarður Már Gunnlaugsson. Rit 49. Stofnun Árna Magnússonar á Íslandi, Reykjavík.

- Svavar Sigmundsson. 1965. *Málið á „Stutt og Einföld / Undervisun / Um / Christenn-domenn“ eftir Jón biskup Vídalín*, Kaupmannahöfn 1729, með samanburði við nokkur bréf sama höfundar. Stafsetning. Hljóðfræði. [Ópr. ritgerð til kandidateis-prófs í íslenskum fræðum við Háskóla Íslands].
- Tops, Guy A.J. 1974. *The Origin of the Germanic Dental Preterit. A Critical Research History since 1912*. E.J. Brill, Leiden.
- Unger, C.R. (útg.). 1874. *Postola sögur*. Christiania.
- Unger, C.R. (útg.). 1877. *Heilagra manna sögur* 1–2. Christiania.
- Valgerður Kr. Brynjólfsdóttir. 2004. *Meyjar og völd*. Rímurnar af Mábil sterku. [Ópr. ritgerð til M.A.-prófs í íslenskum bókmenntum við Háskóla Íslands].
- Valtýr Guðmundsson. 1922. *Íslensk Grammatik*. København. [Endurprentun: Rit um íslenska málfræði 1. Málvísindastofnun Háskóla Íslands, Reykjavík, 1983].
- Vésteinn Ólason og Guðvarður Már Gunnlaugsson (útg.). 2001. *Konungsbók Eddukvæða. Codex Regius*. Íslensk miðaldahandrit 3. Lögberg og Edda, Reykjavík.
- Vilhjálmur Finsen (útg.). 1879. *Grágás* efter det Arnamagnæanske Haandskrift Nr. 334 fol., Staðarhólsbók. Kjøbenhavn.
- Wadstein, Elis. 1890. *Fornnorska homliebokens ljudlära*. Uppsala.
- Weinstock, John Martin. 1967. *A Graphemic-phonemic Study of the Icelandic Manuscript AM 677 4vo B*. University Microfilms, Ann Arbor, Michigan.
- Wimmer, Ludv. F.A. 1874. *Fornnordisk formlära*. Lund.
- Wolf, Kirsten (útg.). 1995. *Gyðinga saga*. Rit 42. Stofnun Árna Magnússonar á Íslandi, Reykjavík.
- Zitzelsberger, Otto J. (útg.). 1987. *Konráðs saga keisarasonar*. American University Studies, Series 1: Germanic Languages and Literature 63. Peter Lang, New York.
- Þorleifur Hauksson (útg.). 1972. *Árna saga biskups*. Rit 2. Stofnun Árna Magnússonar á Íslandi, Reykjavík.
- Þorvaldur Bjarnarson (útg.). 1878. *Leifar fornra kristinna fræða íslenzkra*. Codex Arn-Magnæanus 677 4vo auk annara enna elztu brota af íslenzkum [svo] guðfræðis-ritum. Kaupmannahöfn.

SUMMARY

The Old Icelandic weak verb *þykkja* ‘to seem, think’ surfaces as *þykja* with non-geminate *k* in Modern Icelandic. In the standard handbooks, this development is described as a sound change, but this paper offers a different approach, analyzing it as analogical change.

Section 2, along with Table 1, describes a survey of selected texts dating from the twelfth century down to the eighteenth century. The evidence of the orthography indicates that the development from *kk* to *k* in *þykkja* had begun already around 1200, progressing very slowly down to the sixteenth century when forms with *k* become more common than forms with *kk*, and in the seventeenth century *þykkja* with *kk* all but disappears, leaving *þykja* as the standard form of the verb. It also emerges that many of the manuscripts showing the early development of *þykkja* to *þykja* have been

associated in one way or another to Northern Iceland, suggesting that *þykja* may have arisen as a dialectal feature of Northern Icelandic.

Section 3 describes three aspects of the development of *þykkja*. First, the root vowel *y* shows signs of derounding to *i* early in the thirteenth century. This is not part of the general derounding of *y*, *ý*, *ey* which took place mainly in the sixteenth and seventeenth centuries, but rather a separate derounding triggered by the following palatalized stop (§3.1). Secondly, according to the standard handbooks the development from *kk* to *k* in *þykkja* is a sound change triggered by the weak sentence stress of the verb. This explanation fails to carry conviction, since a shortening of this type appears to be unparalleled (§3.2). Thirdly, already at an early stage *þykkja* often has the 3rd sing. pres. ind. ending *-i* instead of the expected *-ir*, especially before the pronouns *mér* and *þér*. The ending *-i* may have arisen by assimilation of *-ir* to the pronoun *mér* (§3.3).

Section 4 briefly describes the prehistory of *þykkja*, which originates in a small class of weak *ija*-verbs whose preterite was made by suffixation of the dental preterite morpheme directly to the root without a union vowel. This caused phonological development in the preterite stem that produced complex morphophonemic alternations between the present and preterite stems (§§4.1–4.2). The East and West Germanic attestations of this class of verbs are described in §4.3, and the phonological development in North Germanic is outlined in §4.4.

Due to this development, the resulting verbs *þykkja*, *þekkja* ‘recognize’, *sókjá* ‘seek’, and *yrkja* ‘work; compose’ exhibited more complex morphophonemic alternations than most Old Icelandic *ija*-verbs, as discussed in §5. This was especially true of *þykkja*, *þekkja*, and *sókjá* which showed two different patterns, labelled A and B:

(A) Present stem *þykkj-* and *þekkj-* vs. preterite stem *þótt-* and *þátt-*, respectively, with threefold alternation: (i) *-kkj-* : *-kj-*, (ii) root vowels of different quality, and (iii) root vowels of different quantity.

(B) Present stem *sókj-* vs. preterite stem *sótt-* with twofold alternation: (i) *-kkj-* : *-kj-* and (ii) root vowels of different quality.

This morphophonemic alternation was more complex than in other *ija*-verbs and therefore subject to simplification. This simplification could be carried out in two ways: (i) by generalizing the present stem into the preterite or, (ii) by simplifying the complex morphophonemic alternation. The first route was taken by *þekkja* and the prefixed *samþykkja* ‘agree’; the simplex *þykkja* and *sókjá* went the other way, as discussed in §6.1.

The first step in this simplification process was the replacement of *kk* by *k* in the present stem *þykkja*, under the influence of *sókjá*, resulting in a new pattern, labelled B₁, where there still was threefold alternation: (i) *-kj-* : *-tt-*, (ii) root vowels of different quality, and (iii) root vowels of different quantity. In the sixteenth century, when vowel quality no longer was phonemically contrastive in Icelandic, but rather determined by the phonological environment, the two patterns B and B₁ merged. Following this merger, *þykja* with non-geminate *k* and *sókjá* had the same pattern, whereas *þykkja* with the geminate *kk* was isolated with the pattern A. Thus the disappearance of *þykkja* with geminate *kk* goes hand in hand with the abolishment of the quantity correlation in the vowel system.

Section 6.2 discusses changes affecting the preterite indicative and preterite subjunctive of *sókjá* and *þykkja*. These changes involved generalizing the *k* of the present

stem into the preterite stem, a change that can be observed early for *sþkja*, but not for *þykkja* until after it had become *þykja* with non-geminate *k*. Finally, section 6.3 describes the fate of the remade preterite indicative and subjunctive in the modern language, where only *sækti*, the new preterite subjunctive of *sþkja*, survived.

Haraldur Bernharðsson
Hugvísindastofnun
Nýja-Garði
Háskóla Íslands
101 Reykjavík
haraldr@hi.is